

Jako ostatni, głos zabrał sam Jubilat mówiąc:

„Dziękuję to, co usłyszałem, przez 8, bo jest to laudacja. Każdemu musiałbym uściśnić dłoń. To jest pieśń pochwalna, ale nie ku mojej chwale, ale ku czci Pana. Środowisko patrystyczne, to grupa, gdzie ludzie są sobą. Mają swoją własną twarz, każdy ma wady, ja osobiście mam siedem wad głównych, a wszystkie w dobrym stanie. Moje studia patrystyczne, to była decyzja ks. kard. Karola Wojtyły. Po doktoracie poszedłem do Kardynała, któremu powiedziałem, że jestem teraz przygotowany do pracy duszpasterskiej, i podałem mu nawet pięć argumentów, aby nie podejmować dalszej pracy naukowej. Ks. Kardynał wysłuchał mnie i powiedział: «Tak..., ale habilitację napiszesz. Twoje argumenty są przekonujące, ale habilitację napiszesz. Resztę zostawmy Panu Bogu». Ks. Marian Michalski nakierował mnie na sposób prowadzenia pracy badawczej mówiąc: «Masz się spotkać z Ojcem Kościoła, kiedy znajdziesz się na rynku, to masz z nim rozmawiać na temat rynku». I dalej ks. M. Michalski kontynuował: «Bardzo ważna jest kwestia komunikacji, spotkania się z Ojcami Kościoła». Na co ks. E. Staniek odpowiedział: «Bardzo często w moim życiu spotykam się z ludźmi, zwracam uwagę na aktualność życia. Stąd nie poświęcę ośmiu godzin dziennie na pracę nad tekstem». W odpowiedzi usłyszał od ks. M. Michalskiego: «Ty nie masz dużo pisać, ale masz stawiać pytania». Dlatego je często stawiam. Na przykład w tej chwili postawię Wam dwa:

1. Dlaczego Kościół katolicki skreślił teraz z listy siedem możliwości odpuszczania grzechów (por. np. Origenes, *In Leviticum hom.* 2, 4: chrzest, męczeństwo, jałmużna, odpuszczanie z serca grzechów bliźnim, nawrócenie grzesznika z błędnej drogi, pełnia miłości, ostatni zaś, siódmy, polega na wyznaniu grzechu kapłanowi), a zostawił tylko jedną możliwość – rozgrzeszenie przez spowiedź uszną?

2. Dlaczego Kościół katolicki jest zbudowany na ślubie: małżeństwo jest ślubem, celibat jest ślubem, życie zakonne jest ślubem. Co więcej, jeszcze w XVII wieku istniało wyraźne rozróżnienie pomiędzy ślubem prostym, a ślubem wieczystym. Dziś praktycznie istnieje tylko ten ostatni, dlaczego?

Na zakończenie chciałbym jeszcze podziękować ks. Markowi Starowieyskiemu. Podczas mego pobytu w Rzymie przeszedłem zawał, potem pojechałem do Paryża, aby kształcić się u Jana Daniélou, ale został kardynałem. Zatem, za radą właśnie ks. Marka, pojechałem do Krakowa, do ks. Michalskiego. Po przebytych ostatnio wylewie zostawił mi Pan Bóg głowę, która funkcjonuje w 1/3. Mogę jeszcze myśleć i coś robić, choć dużo zapomniałem, muszę sobie ciągle przypominać wiele rzeczy. Dziękuję wszystkim obecnym za udział w tej uroczystości”.

Po tym przemówieniu prezes Sekcji Patrystycznej ks. prof. dr hab. Mariusz Szram podziękował ks. Jubilatowi za jego słowa i życzył mu zdrowia i wielu sił do dalszej pracy.

Dariusz Kasprzak OFM Cap – Kraków, UPJPII

19. MIĘDZYNARODOWY KONGRES PATRYSTYCZNY W OKSFORDZIE (Oksford, 8-12 VIII 2011)

Już po raz szesnasty zebrali się w Oksfordzie badacze antyku chrześcijańskiego. Tym razem blisko 900 uczestników, wśród których było 12 Polaków, w dniach 8-12 VIII 2011 r. miało możliwość wysłuchania 18 wykładów plenarnych, 474 komunikatów i udziału w 60 warsztatach, a wszystko w szacownych murach Examination

Schools. To ogólnoswiatowe spotkanie patrologów – XVI Międzynarodowy Kongres Patrystyczny w Oksfordzie (XVI International Oxford Conference on Patristic Studies) rozpoczął się w poniedziałek 8 VIII 2011 r. najpierw w ogrodach Christ Church, a następnie o godz. 20.30 w kościele uniwersyteckim St Mary the Virgin wykładem inauguracyjnym Guy'a Stroumsa pt. *Athens, Jerusalem, Mecca: the patristic crucible of the Abrahamic religions*, któremu towarzyszyły wystąpienia powitalne prof. Sarah Foot w imieniu Wydziału Teologii Uniwersytetu Oksfordzkiego oraz prof. Gillian Clark w imieniu komitetu organizacyjnego.

Wtorek, 9 VIII oraz kolejne 3 dni były czasem „biegania” pomiędzy licznymi salami Examination Schools w celu uczestnictwa w jednym z wybranych komunikatów, które były wygłaszane równocześnie w 12 salach od godziny 9.00 do 10.20, a następnie od 11.20 do 13.00, oraz niektóre po przerwie na lunch od 14.20 do 16.00. Każdy z mówców miał do swojej dyspozycji 15 minut (10 na wygłoszenie, 5 na pytania i dyskusję), które czasami przedłużano do 18. Komunikaty podzielone zostały na grupy, które tym razem podejmowały następującą tematykę: *Sanktuaria i kult, Postacie kobiet, Euzebiusz z Cezarei, Gnoza, Wczesne Bizancjum, Dyscyplina kościelna, Wczesnochrześcijańska Syria, Ambroży z Mediolanu, Goci i Arianie, Fikcja i Apokryfy, Kapadocczycy i ich kontekst, Biblia, Teologia przednicejska, Początki ascetyzmu, Dzieła św. Augustyna, Augustyn i filozofowie, Początki Augustyna, Chrześcijaństwo i Wschód, Okres konstantyński, Maksym Wyznawca, Syria, Hieronim, Nowy Testament, Bazyl Wielki, Chrześcijaństwo i nie-chrześcijaństwo, Recepcja dzieł patrystycznych, Teologia ponicejska, „Wyznania” Augustyna, Augustyn i Ciało Chrystusa, trynitologia i chrystologia u Augustyna, Personalizm Augustyna, Początki drugiego wieku, Orygenes i orygenizm, Świat Klemensa Aleksandryjskiego, Łacina V i VI wieku, Hilary z Poitiers, Sztuka, Znać i widzieć, Cyryl z Aleksandrii, Grzegorz z Nazjanzu, Tradycja antiocheńska, Chryzostom, Herezjologia, Łacina późnego antyku, Pelagianizm, Kościół i jego wrogowie u Augustyna, Augustyn i jego poprzednicy, Augustyńskie prawodawstwo, Kontrowersja nestoriańska, Władza u chrześcijan, Orygenes i Biblia, Bizancjum, Klemens Aleksandryjski, Tertulian, Męczennicy, Ireneusz z Lyonu, Grzegorz z Nyssy, Jan Chryzostom, Chrześcijańska Afryka Północna, Dionizy Aeropagita, Ascetyzm i duchowość, Kasjan i Leon Wielki, Egzegeza augustyńska, Galia i Afryka w V wieku.*

Warto podkreślić, że znaczący wkład w XVI Kongres Patrystyczny ze swoimi wygłoszonymi komunikatami mieli również Polacy, a należeli do nich: ks. Marek Starowieyski – *La figure de St Paul dans la littérature apocryphe*, ks. Mirosław Mejzner – *The anthropological foundations of the concept of resurrection according to Methodius of Olimpia*, ks. Leszek Misiarczyk – *Should the rational part of soul (logistikon) be identified with nous in Evagrian anthropology?*, Marek Jankowiak – *The invention of dyothelitism*, Rafał Toczko – *Rome as the basis of argument in the so-called Pelagian controversy*, Dominika Kurek-Chomycz – „*The Creator who prophesied that old things would pass away*”: *Tertullian's use of 2Cor 5.17 in „Adversus Marcionem” 4-5*, Robert Wiśniewski – *Looking for dreams and talking with martyrs: internal roots of Christian incubation*, ks. Marcin Wysocki – *Eschatology of the time of persecutions – Tertullian and Cyprian*, ks. Arkadiusz Jasiewicz – *Monastic life at Sinai in the 5th and 6th centuries – historical sources*, Witold Witakowski – *Antony, the first monk, in Ethiopian tradition*, ks. Piotr Paciorek – *The metaphor of the Letter from God as applied to Holy Scripture by St Augustine*, ks. Józef Grzywaczewski – *Religion of the barbarians and of the Romans according to Salvian of Marseilles*.

Przez 4 dni konferencyjne każdy z uczestników mógł dokonać wyboru spośród następujących wykładów plenarnych: Annewies van den Hoek – *Execution as entertainment: the Roman context of martyrdom*, George Bozinis – *John Chrysostom and the state*, Hervé Inglebert – *Le problème de la formation intellectuelle des clercs: d'Augustin à Cassiodore*, Susan Ashbrook Harvey – *The sorrow of eve: lamentation and penance in Syriac tradition*, Lorenzo Perrone – *Origen's confessions: recovering the traces of a self-portrait*, Therese Fuhrer – *Augustine in Milan: the Easter crisis of 386*, Lewis Ayres – *Grammar, Polemic and the Development of Patristic Exegesis 150-250*; Sarah Coakley – *Prayer, politics and the Trinity: vying models of authority in third and fourth century debates on prayer and „orthodoxy”*, Mark Vessey – *„Plurimi pertransibunt”: the translators of the King James version and the Church Fathers*, Richard Price – *The theology of the Councils: resources and limitations*, Sophie Lunn-Rockliffe – *Diabological problems in early Christian thought*, George Zografidis – *Is a patristic aesthetics possible? The Eastern paradigm re-examined*, Samuel Rubenson – *The formation and reformations of the sayings of the Desert Fathers*, Josef Lössl – *Memory as history? Patristic perspectives*, Kazuhiko Demura – *The concept of heart in Augustine of Hippo: its emergence and development*.

Okazją do dyskusji i głębszej analizy szczegółowych tematów były prowadzone warsztaty; w ciągu czterech dni konferencji zgłębiano w nich następujące tematy: *A Saint for East and West: the thought of Maximus Confessor in Eastern and Western Christian theology*; *Education, initiation and conversion: ways to approach religion in late antiquity*; *Prosper of Aquitaine*; *Aspects of question-and-answer literature: Ambrosiaster, Anastasius of Sinai and Ps-Athanasius*; *Origenist textualities*; *Ecclesiastical historiography in the sixth century*; *Lactantius*; *New perspectives on late antique spectacula: between reality and imagination*; *Marcion*; *The Holy Spirit and (Divine) inspiration in Augustine*; *The genres of late antique Christian literature: interaction and transformation*; *Early Christian monasticism and classical Paideia*; *Early monasticism in the Holy Land: the role of Peter the Iberian and other Georgian monks*; *The Bishop of Rome in late antiquity: strategies of crisis management*; *New research on the Martyrdom of Polycarp. In memory of Professor Boudewijn Dehandschutter*; *Mary's intercessions*; *The proteanism of authority: patterns and perspectives of the reception of Augustine of Hippo*; *A saint for East and West: the theology of Maximus Confessor in the ongoing dialogue between Eastern and Western Christian theology*; *The Christian library at Turfan*; *Reconsidering the family in ancient monasticism*; *Rhetoric and theology in Tertullian*; *Early Eucharistic traditions*; *Confronting Greco-Roman culture: the discursive practices of early Christian texts*; *Die Synoden im trinitarischen Streit*; *Los estudios patristicos en latinoamerica*; *The Church Fathers vis-à-vis the neo-platonists*; *Evagrius Ponticus on contemplation*; *Origen, the soul, and the Origenian tradition*; *The role of women in the spread of Manichaeism*; *„Via est qua imus”: perspectives on Augustine's christology*; *Early „Christian” epigraphy and iconography*; *The significance of Michel Foucault for approaches to patristics*; *Late antique Rome as a cultural icon*; *Silence and apophysis in Augustine*; *Biblical quotations in patristic texts*; *The impact of Basil of Caesarea on the theology of Gregory of Nyssa*; *Romanos the Melode and the Syriac tradition*; *Pelagian debate in the East*; *Creeeds in kinds: about the use of building-blocks in ancient and modern times*; *Whose authority? Which Scriptures? The extent and function of canonical and interpretative authority in early Christianity*; *The image of God in „Nicene” theology*; *New directions in Macarian studies*.

Oksfordzki Kongres Patrystyczny to nie tylko możliwość uczestniczenia w wykładach, komunikatach i warsztatach, ale przede wszystkim możliwość spotkań i dyskusji z badaczami antyku chrześcijańskiego z całego świata. Okazją do tego były towarzyszące Kongresowi mniej oficjalne wydarzenia, jak na przykład rozpoczynające konferencję party w ogrodach Christ Church, czy też czwartkowy (11.08.) recital organowy w *Christ Church Cathedral*, podczas którego zaprezentowane zostały utwory Jana Sebastiana Bacha oraz kompozytorów, na których on oddziaływał. Takich nieoficjalnych spotkań było znacznie więcej: poczęstunek przygotowany przez Association Internationale d'Etudes Patristiques (AIEP), czy też przez *North American Patristic Society* (NAPS), a także rozmowy w przygotowanych kawiarenkach podczas przerw w napiętym programie konferencji, czy też podczas wizyt przy stoiskach wydawnictw (22) licznie prezentujących swoje publikacje z zakresu patrologii i antyku chrześcijańskiego.

W czasie oksfordzkiego kongresu odbyło się także zebranie AIEP, podczas którego członkowie tego stowarzyszenia mogli zapoznać się z działalnością jego krajowych sekcji. Dokonano także wyboru nowych władz tego stowarzyszenia: jego prezesem na nową kadencję został prof. Theodore S. de Bruyn z Uniwersytetu w Ottawie, wiceprezesami: prof. Carol Harrison z Uniwersytetu w Durham oraz prof. Oscar Velásquez z Chile, sekretarzem prof. Marco Rizzi z Uniwersytetu Sacro Cuore w Mediolanie, zaś skarbnikiem prof. Benoît Gain z Francji. Warto nadmienić, że polska sekcja tego Stowarzyszenia zanotowała od czasu ostatniego zebrania duży wzrost liczby członków, bo aż o 40%, i w chwili obecnej liczy 31 członków.

Ostatnim akcentem XVI Oksfordzkiej Konferencji Patrystycznej był wykład zamykający: *Can Christians do dialogue?* – wygłoszony w kościele uniwersyteckim St Mary the Virgin przez prof. Averil Cameron; słowa pożegnania wygłosili ponadto: prof. Carol Harrison w imieniu AIEP oraz prof. Dennis Trout w imieniu NAPS. Tym sposobem XVI Kongres Patrystyczny w Oksfordzie przeszedł do historii. Nie sposób jednak nie pokusić się o kilka refleksji, które przychodzą mi na myśl, jako uczestniczącemu po raz pierwszy w tym wielkim patrystycznym święcie. Po pierwsze bardzo wypełniony program wykładów i warsztatów, co można było zauważyć powyżej, gdy przytaczałem ich tytuły. Nie bez powodu podczas zamykającego wykładu prof. A. Cameron przytoczyła jako anegdotę dokonane przez jednego z uczestników rozwinięcie skrótu nazwy konferencji (OPC) jako *Olimpic Patristic Conference*, gdyż rzeczywiście trzeba było się dużo nabiegać i to w szybkim tempie, aby zdążyć na wybrane punkty programu. Z ilością prezentacji wiąże się kolejna refleksja – ten Kongres Patrystyczny został zdominowany przez badaczy ze Stanów Zjednoczonych; przybyło wprawdzie wiele sław – również z innych krajów – które przedstawiły doskonałe referaty i owoce swoich badań, jednak duża grupa prelegentów, szczególnie z tego właśnie kraju, była reprezentantem adeptów patrystycznych i prezentowała, jak się wydaje, współczesne amerykańskie podejście do nauki: na początku, w środku i na koniec wystąpienia żarcik, aby było miło, pomiędzy zaś ogólne i podstawowe informacje na proponowany temat i nic więcej. Oczywiście zdają sobie sprawę, również jako jeden z prelegentów, że czas, który otrzymaliśmy od organizatorów na prezentację nie pozwalał na rozwinięcie skrzydeł, ale dawał jednak możliwość ukazania w pigułce rzetelnej pracy badawczej. W prezentowanej tematyce widać było również – co smuci – odwrót współczesnych badaczy od teologii, a ukierunkowanie się raczej na retorykę i językoznawstwo w badaniach nad dziełami pisarzy wczesnochrześcijańskich. Kongres, który wszystkim polecam i zachęcam do udziału,

pozwolił mi jednak, jak w soczewce, dostrzec współczesne trendy w patologii, ale także – nam Polakom w niej uczestniczącym – uświadomił wysoki poziom naszych polskich badań, choć niestety prawie w ogóle nieobecnych na patrystycznym rynku, być może również z racji barier językowych.

Ks. Marcin Wysocki – Lublin, KUL

20. XXII MIĘDZYNARODOWY KONGRES BIZANTYNISTÓW (Sofia, 22-27 VIII 2011)

Kongresy bizantynistyczne mają już swą długą historię¹. Pierwszy kongres miał miejsce w dniach 14-20 kwietnia 1924 roku w Bukareszcie. Wzięło w nim udział oficjalnie 60 osób, reprezentujących 12 krajów. Pozostałe cztery kongresy okresu międzywojennego odbywały się również w stolicach państw europejskich: II). 11-16 IV 1927 r. w Belgradzie (199 uczestników); III). 12-18 X 1930 r. w Atenach (299 uczestników); IV). 5-15 IX 1934 w Sofii (192 uczestników); V) 20-26 wrzesień 1936 w Rzymie (447 uczestników) – por. Aneks I. Po drugiej wojnie światowej kongresy bizantynistyczne zostały wznowione w roku 1948. Przedostatni, czy XXI kongres odbył się w Londynie między 21 a 26 sierpnia 2006 roku. Oficjalnie wzięło w nim udział 948 osób, które reprezentowały 40 krajów. Nie był to jednak najliczniej obsadzony kongres w historii tych spotkań. Rekordową, jak dotąd, liczbę uczestników zarejestrowano na XVIII Międzynarodowym Kongresie Bizantynistów w Moskwie (8-15 VIII 1991)². Wówczas to oficjalna liczba biorących w nim udział badaczy wyniosła 1300 osób, które przybyły z 36 krajów³.

Jak wynika z powyższych danych omawiany tutaj XXII kongres jest drugim tego typu spotkaniem, którego gospodarzem była stolica Bułgarii, gdzie już w roku 1934, a zatem przed 77 laty, miał miejsce IV Międzynarodowy Kongres Bizantynistów.

1. Uczestnicy kongresu. W spotkaniu sofijskim, które odbyło się między 22 (poniedziałek) a 27 (sobota) VIII 2011, i którego obrady toczyły się w gmachu głównym Uniwersytetu Sofijskiego im. św. Klemensa Ochrydzkiego, wzięło udział 1106 osób⁴.

¹ Na temat historii i przebiegu pięciu pierwszych kongresów, por. M. Nystazopoulou-Pélékidou, *L'Histoire des Congrès Internationaux des Études Byzantines. Première partie*, „Byzantina Symmeikta”, 18 (2008) 12-13 (daty dniowe kongresów) i s. 20 (liczba uczestników kongresów). Tekst tego artykułu jest dostępny również w internecie: www.byzsym.org/index.php/bz/artecle/view/528/832 [sprawdzono: 12.10.2011]. Wiadomości ogólne na temat historii przedmiotowych kongresów znajdują się także pod adresem internetowym: http://de.wikipedia.org/wiki/Association_Internationale_des_Etudes_Byzantines [sprawdzono: 12.10.2011].

² Dane na temat kongresów powojennych można znaleźć w: M. Nystazopoulou-Pélékidou, *Les congrès internationaux des études byzantines face à la conjoncture historique*, w: *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies, Sofia, 22-27 August 2011*, vol. I: *Plenary papers*, ed. I. Iliev, Sofia 2011, Bulgarian Historical Heritage Foundation, 17-35; V. Tăpkova-Zaimova, *Entre deux congrès*, w: *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies*, vol. I, s. 37-66; por. też przyp. 1.

³ Por. Nystazopoulou-Pélékidou, *Les congrès internationaux des études byzantines*, s. 32.

⁴ Dane te pochodzą z: *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies*,